

motyw Utopii

UTOPIA – termin pochodzi od greckiego ou – nie oraz topos – miejsce, oznacza miejsce nieistniejące. W literaturze jest to miejsce doskonałe, państwo idealne, w którym nie ma buntu, przestępczości, kłamstwa, ponieważ rządy sprawują najmądrzejsi. Termin utopia pochodzi od tytułu dzieła Thomasa More'a (Tomasza Morusa) – renesansowej filozofii.

Już wcześniej jednak powstawały literackie utopie. W starożytności Platon w Państwie opisał idealny ustrój społeczny, w którym władzę sprawować mieli filozofowie, jako że posiadali oni największą mądrość. Słabe jednostki były eliminowane, by rodzaj ludzki rozwijał się jak najprężniej.

Utopię wielokrotnie przedstawiano w czasach oświecenia. Wolter w powiastce filozoficznej Kandyd ukazał Eldorado – krainę złota, którą zamieszkiwali ludzie mili, dobrzy, niepopołniający przestępstw, niepoddający się swoim żądom.

Podobnie wyglądało życie na wyspie Nipu, na którą trafił bohater powieści Ignacego Krasickiego Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki. Mieszkańcy wyspy za sens swojego życia uważają pracę, ponieważ tylko ona może dać spełnienie i satysfakcję. Oczywiście Mikołaj Doświadczyński mądrość zdobytą podczas swej podróży wykorzystuje w przyszłym życiu, by stać się lepszym człowiekiem.

Wiek XX nie przyniósł wielu utopii. Warta uwagi jest jedynie powieść Georga Wellsa Ludzie jak bogowie opowiadająca o grupie ludzi, którzy przypadkiem trafiają do świata równoległego, rozwiniętego dużo lepiej, uporządkowanego i sprawnie funkcjonującego. Możliwe to było tylko dzięki unowocześnionemu systemowi edukacji. Taki obraz utopii jest wynikiem pozytywistycznej wiary w naukę. Państwo w powieści Wellsa okazuje się jednak nudne, bo w totalnym porządku nie ma miejsca na pierwiastek dionizyjski.

W XX-wiecznej literaturze polskiej utopijną wizję państwa odnaleźć można w Przedwiośniu Stefana Żeromskiego. Ojciec Cezarego – Seweryn opowiada o Polsce jako o kraju szklanych domów, gdzie wszyscy są sobie równi, żyją w zgodzie ze sobą i z naturą. Takie domy nie palą się, są połączone szklanymi chodnikami, szklane gromadzkie obory i chlewy dają możliwość rozwinięcia nowych przemysłów mlecznych. Utrzymana jest też większa higiena, a te wynalazki, których wykonanie wydaje się niemożliwe, są wykonywane. Ludzie przekonani są, że takie domy są czystsze (mycie to tylko opłukiwanie szkła wodą), wygodniejsze, zdrowsze, piękniejsze od pałaców. Panuje tam spokój i zadowolenie. Szklane domy projektowane są przez artystów – mądrych, potężnych, natchnionych, są bezgraniczną fantazją kolorysty (ich kolory zależą od upodobań twórcy i mieszkańców).

ANTYUTOPIA jest zaprzeczeniem utopii, jest to państwo, w którym zrealizowane zostają najgorsze obawy ludzkie. Aldous Huxley w Nowym wspaniałym świecie (książka powstała w 1931) przedstawił wizję społeczeństwa po rewolucji Pana Forda. Każda grupa społeczna (kasta) kształcona jest w taki sposób, by wykonywała określone zadania i nie miała ambicji zdobywania szerszej wiedzy. W świecie tym nie istnieją takie wartości jak przyjaźń, miłość, rodzina, przywiązanie. Huxley pokazuje, co może stać się ze społeczeństwem, gdy zbyt mocno uwierzy ono w moc nauki. Szybki rozwój techniki spowoduje, zdaniem autora, że człowiek przestanie myśleć o bliskich, będzie skupiony na zaspokajaniu własnych potrzeb. Jednostka w tej antyutopii jest zniewolona przez państwo. Rezygnacja z wolności oznacza totalne poddanie się zasadom panującym w państwie. Każdy obywatel, który się wyróżnia od ogółu jest wysyłany na wyspę a więc izolowany by nie wprowadzać chaosu.

Omawiając motyw antyutopii nie wolno zapomnieć o powieściach Georga Orwella Rok 1984 (1947) i Folwark zwierzęcy (1944). Pierwsza z książek przedstawia przyszłość społeczeństwa, którym rządzi Wielki Brat i Partia. Wszystko, co robią ludzie,

jest kontrolowane, możliwe jest nawet zmuszenie do określonego sposobu myślenia. Gdy Policja Myśli wykryła zbrodnię, aresztowała obywatela i zabierała go do Ministerstwa Miłości. Tam torturowano więźniów, by przyznali się do winy i dopiero, kiedy to zrobili, mogli wrócić do społeczeństwa. Istniały też inne ministerstwa: Ministerstwo Pokoju odpowiadało za sprawy wojny, Ministerstwo Obfitości za gospodarkę. Kontrolują też one to, jakie informacje dostarczane są obywatelom, dzięki czemu manipulacja jest niezwykle łatwa. Orwell przedstawia świat, w którym ludzie pozbawiani są uczuć wyższych i wartości. Podobnie jest w Folwarku zwierzęcym. Tu jednak autor skupił się na walce o władzę i wykorzystywaniu jej dla zdobycia określonych celów. Zamiast ludzi bohaterami są zwierzęta, dzięki czemu obłuda i zakłamanie rządzących są bardziej uwypuklone (rządzą bowiem świnie i to one podporządkowują sobie wszystkie zwierzęta w gospodarstwie). Orwell udowadnia, że nie istnieje równość wobec prawa, ponieważ jest ona zmieniana przez elitę w zależności od sytuacji.

Najważniejszą polską antyutopia jest Mała apokalipsa Tadeusza Konwickiego. Ukazana jest w niej Warszawa czasu PRL-u. W stolicy obchodzone są uroczystości z okazji przyłączenia Polski do ZSRR, nie wiadomo jednak, która to rocznica istnienia Polski Ludowej, ani który to rok. Co więcej, nie sposób nawet ustalić, jaka jest pora roku, ponieważ pogoda zmienia się diametralnie w jednej chwili. Główny bohater w imię protestu przeciwko tej sytuacji ma podpalić się na schodach Pałacu Kultury i Nauki. Wyrusza w swoją ostatnią podróż stolicy i obserwuje zrezygnowanych, szarych ludzi, którzy nie zdolni są zaufać, ani pokochać, miasto pogrążone w chaosie.

XX-wieczne antyutopie ukazują świat totalitarny, w którym wszyscy podporządkować się muszą jednej myśli, jednemu sposobowi życia. W takim świecie nie ma miejsca na sprzeciw wynikający z samodzielnego myślenia.

Tezy/hipotezy maturalne:

warto zastanowić się, dlaczego w XX wieku powstają przede wszystkim antyutopie, czy ma to związek z historią współczesną, z doświadczeniem II wojny światowej, utopie i antyutopie powstają zawsze w określonym celu i w określonej sytuacji politycznej lub społecznej, lecz czy istnieją „zakamuflowane antyutopie”? (zwróć uwagę na książkę Ryszarda Kapuścińskiego Cesarz, mówiącą o totalitaryzmie w Etiopii za czasów rządów Haile Sellasie, w tym czasie – w roku 1978 – w Polsce nie wolno było jawnie krytykować władzy PRL).

Jeśli szukacie pomocy w napisaniu własnej pracy - potrzebujecie korepetycji, konsultacji to polecamy stronę [pisanie prac](#) - fachowa pomoc w pisaniu prac - oczywiście tylko w granicach prawa.